

Književna poročila.

Dr. E. Volčič, Nekateri slovenski pravniški izrazi. Ponatis iz „Slovenskega Pravnika“ za leto 1910. V Ljubljani 1911. V. 8°. 19 str. Cena 40 h.

Pisatelj pravi, da hoče, ker je njegov javni poziv do kolegov pravnikov, naj povedó svoje mnenje o nekih njegovih premembah pravniških terminov, ostal brez odziva, — da hoče s tem spisom iznova poskusiti, da spravi to vprašanje v tok. Ker torej hoče na vsak način spraviti vprašanje v tok, vidimo, da mu je prav resno do tega, da bi slovenska pravna terminologija z brstnim razvojem dospela do neke stalnosti in temeljitosti. Če se morda s tem nekoliko vsaj požene razvojni tok v pravnoterminologijski strugi, naj tudi nepravnik pove kako opombo.

Razloček med „obravnava“ in „razprava“ je v postanku teh dveh izrazov brezdvomen, ali se ga pa tisti, ki med obema izrazoma izbirajo, tudi jasno zavedajo, ne vem, ker se mi namreč dozdeva, da vsporejajo oba izraza v tem zmislu, češ, da sta končujoč se oba na „-ava“ popolnoma enaki tvorbi, kar pa nista. V besedi „obravnava“ je zadnji zlog sufiks, v besedi „razprava“ pa ne, ker spada „v“ k deblu „prav“ (richtig), od koder glagol „praviti“ t. j. devati na pravec (in die gerade Richtung bringen, dirigieren), — razprava torej nekaka vsestranska razjasnitev, po kateri ima priti vse v pravo luč, v pravi tir in red. Srbski izraz „rasprava“ ni morda podaljšanka iz „raspra“ t. j. spor, prepir, kakor je n. pr. goščava podaljšanka iz gošča, ali daljava iz dalja, ali puščava iz pušča i. t. d. Če je to, kar se postavi, da veljaj, za nas postava, in kar se objavi, da je vsem javno, objava, t. j. dejanje in njega način i v razvoju i v rezultatu, tedaj je tudi, kar se napravi, naprava, kar se popravi, poprava, kar se opravi, oprava, kar se pripravi, priprava. Potemtakem bi moralo biti tudi, kar se razpravi, razprava — i dejanje i njega produkt. Poglejmo si še drugo skupino. Od glagola ravnati imamo, kakor od pisati pisava (način pisanja), ali držati država t. j. način držanja in upravljanja i. t. d., na enak način tudi ravnava t. j. ravnanje ali način ravnanja — v razvoju. Pri sestavljenkah se mi pa zdi, da je zopet oboje mogoče (razvoj in rezultat). Kadar se kaj poravna, je ta čin poravnava pa tudi način poravnavanja, če se kaj naravna, je ta čin naravnava (die Richtigstellung) pa tudi način naravnavanja, potemtakem je tudi, če se kaj obravna, ta čin obravnava pa tudi način obravnavanja. — — Torej nič razločka? Nekaj menda vendar, če bi razvrstili oblike takole: razprava, razpraviti, razpravljati, pa obravnati, obravnava, obravnavati — toda v pojmoslovnem oziru se je razloček zabrisal in zagladil, ker sta si pojma „pravi“ in „raven“ zelo podobna, dasiravno jemlje prvi v poštev samo pravec v premi črti, a drugi vse pravce v ravni ploskvi ali ravnini. — Kazalo bi pa z ozirom na sosedne slovanske jezike pridružiti se pisateljevemu mnenju in dati prednost razpravi. Odločil bo pa usus. „Adoptieren“ mislim, da naj bi se ne individualiziralo niti s „posiniti“ (posinoviti?) niti s „pohčeriti“, dasiravno vsak vé, da njega ne moremo pohčeriti, a nje ne posiniti, — toda mi potrebujemo enotnega izraza za vse slučaje adopcije. Meni se vidi, da bi bilo prav v zmislu narodovega jezika, ki pravi „koga za svojega vzeti“, če bi rekli kar „zasvojiti“ ali „posvojiti“, kajti da bi n. pr. rekli namesto: „ker nista imela svojih otrok, sta vzela najdenko

za svojo“ pa kar „sta najdenko posinila (posinovila)“, to po mojem mnenju vendar ne gre, in sicer ne samo v poljudni govorici ne, ampak tudi kot strokovni izraz pravne terminologije ne, kajti tudi takozvani strokovni izrazi ne smejo tako samovoljno ignorirati naravnih razmer. Postanek izrazov, kakor je n. pr. posiniti, si pa moramo misliti takole: od samostalnikov „oče, sin, hči, brat, sestra“ izvajamo glagole 4. vrste „očiti, siniti, hčeriti, bratiti, sestriti“ t. j. za očeta, sina . . . i. t. d. klicati, smatrati, nazivati . . . Iz glagola „očiti“ (za otca klicati) dobim particip praesentis passivi „očim“ (za otca klicani, Stiefvater). Ti glagoli se pa dajo s predlogom „po“ tudi pretvoriti v perfektivnike „poočiti, posiniti, pohčeriti, pobratiti, posestriti“ t. j. za očeta, sina . . . i. t. d. vzeti, sprejeti . . . in iz teh dovršenih glagolov si mislim na enak način posubstantivljene trpne deležnike: poočim (Wahlvater), posestrima (Wahlschwester), pobratim (Wahlbruder), *posinim, *pohčerima (posinjenec ali posinovljenec in pohčerjenka). Isti razvoj si pa lahko mislim tudi pri glagolu „svojiti“ (za svoje smatrati) in pri „zasvojiti“ ali „posvojiti“ (za svoje sprejeti), tedaj bi bili po adopciji sprejeti člani obitelji potemtakem *posvojimi ali posvojenci (fem. posvojima ali posvojenka). —

Auflösende Bedingung je samo razvezujoč pogoj v vsakem oziru, da se niti ne spotaknem ob razvezen = razvezljiv, kajti če se namenjena pravica ob sebi izgubi, kadar on nastopi, tedaj je prav on tisti, ki izgubo pravice provzroči, ne pa da bi morda kot nebistven privesek razvezo le spremljal.

Uporabna pogodba se mi zdi tista, ki se dá uporabiti; jaz bi takole po domače rekel „pogodba o uporabi“ ali glede uporabe (izrabljanja). S slovniškega stališča dajemo prednost priposestvanju pred priposestovanjem (glej Pleteršnika II, 165 in 325.), blagolasnejša je pa po haplogogiji (?) nastala oblika „priposestvati“.

Če se komu „postopanje“ z ozirom na lenuhe in postopače ne zdi dovolj prijeten izraz, bi mu s podobnim pomislekom opomnil, da se mi postopek zdi nekam majhen. Tudi ne morem iz postopka izvajati postopnika, če se ne povrnem na prvotni postop, in od tod preko pridevnika „postopen“ (k postopu spadajoč) še le pridem do postopnika. Nekoliko slovnic (debloslovja) res ne škoduje. Oblike „hrvatsčina“ in „srbsčina“ (str. 9, vrsta 10) so pa tako težke, da res ne vem, kdo jih zna izgovoriti, pa če tudi dosledno pravi „hrvatski“ kakor „bratski“ in nikdar „hrvaški“. Nekoliko se le uklonimo naravnemu razvoju glasoslovja. Inozemec bi bil lahko tudi vnanjec ali vnanjik. Pri nas nedomačinom pravijo, da so vnanji.

Če ugovoru in ugovarjanju (oziroma vgovoru in vgovarjanju) nasprotujemo s tem, češ da Hrvatom rabi ta izraz v pomenu dogovoriti ali pogoditi se, tedaj smemo prigovoru in prigovarjanju ravno tako nasprotovati, češ da pomenita Slovincu toliko kot govoriti na srce ali koga k čemu napotovati (ga za kaj pridobivati, ga k čemu nagovarjati), pa bi smeli tudi izrazu dogovoriti (pogoditi se) nasprotovati, češ da je dogovoriti = govor dokončati. Je pač več pomenov pri enem in istem izrazu mogočih, vprašamo le, kaj je večini Slovencev najbolj razumljivo, in pri tem tudi zapadnih ne smemo prezirljivo odmetavati. Res je sicer, da utegne vgovor nekoliko spominjati na Einrede, prigovarjati na zureden, toda vprašam: „kje pa je brez podobnosti?“ in iz tega še ne sledi, da je morda izraz po preklincani nemščini napravljen. Ali so morda izrazi „ustaviti, upreti se, užugati“ tudi po nemških vzorcih sestavljeni, da bi moral biti ugovor z ugovarjanjem popolnoma napačen? Res je sicer, da pomeni Hrvatom „ugovor“ dogovorjeno pogodbo in da je že v staroslovenščini „ugovoriti“ = pacisci (verabreden), toda ravno tako res je, da „prigovor“ pomeni v staroslovenščini „hortatio“ in „prigovarjati“ hortari, kakor

v naši novi slovenščini — NB sicer brez dokazanega drugega pomena, ki je pa še vedno mogoč. Iz besede „prigovor“ same se pa tudi ne dá sklepati, da je to kako protivljenje ali protigovor (oblocutio, Einwendung, Gegenrede), ampak le pripomba, dostavek, pojasnilo je to, ki ni treba, da naj bi z njim prejšnjemu govoru ugovarjali in nasprotovali in ga popolnoma vničevali, ampak pustivši mu sicer veljavo, ga le kritiziramo in s pripombami skušamo drugače razsvetliti. — Meni se zdi, da se ugovarjanje obrača direktno proti trditvam, prigovarjanje pa le od strani kot nekak reflektor prikazuje trditve v drugačni luči. Kakor ima nemški „einreden“ dvojni pomen: „persuadere“ (na srce govoriti) in „interpellare“ (vmes govoriti, se komu v govor vmešati), tako tudi slovenski „prigovarjati“, — samo da v prvem slučaju prigovarjamo osebi, naj to ali ono stori ali opusti, v drugem pa njenim trditvam, češ, da niso do cela pravilne in resnične. Kakor vidimo pri „prigovarjati“ dve različni konstrukciji, tako jih najdemo tudi pri „ugovarjati“, to se pravi „ugovorim“ s kom kaj (pogodbo), domenim in pogodim se z njim o čem, t. j. z besedo ustanovim in utrdim (za trdno določim); tu je ugovor z besedo ali obljubo napravljeno določilo. Je pa ugovor tudi lahko jasno protizrecilo, z besedo povedano nasprotovanje proti komu oziroma proti njegovi trditvi, tedaj pa ne ugovarjam z njim, ampak njemu oziroma njegovim trditvam ugovarjam, to se pravi upiram in ustavljam se jim, ne pustim, da bi obveljale. Jaz bi torej svetoval, da pustimo vse ugovore proti ugovoru in da se držimo neizpodbitnega ugovora, kakor ga je zabeležil Pleteršnik (II, 713).

O živi jezik je čudovito plodovit in razvojevit in mora znati povedati tudi tisto, kar se šablonski okorelosti strokovnih terminologij neče prav prilagoditi, in vendar mu ni treba še uhajati na polje nezanesljivih kombinacij in napačnih poptorb. — Dovolj o posameznostih.

Gospod pisatelj se mnogo trudi za ustanovitev po nemškem besedilu zakonov proizvajane oziroma od besede do besede iz nemščine prevajane terminologije, češ, kakor da bi morala vsaki nemški besedi odgovarjati enaka slovenska, a vendar v končnem odstavku svojega sestavka prav primerno svari pred dobesednim prevajanjem, ki je čestokrat popolnoma proti duhu našega jezika napravljeno — torej v resnici ne slovenščina, ampak samo v naše besede zveržena tujščina. Za to opombo g. pisatelj zasluži najpravičnejšo pohvalo, vsem slovenskim pravnikom pa bodi ta opomba tudi v resen prevdarek, kakšne posledice mora i zanje i za slovenščino prej ali slej dobiti vsako mehanično presajanje včasih čudovito svedrasto nastrojene in nastružene tujščine. — „Rem tene, verba sequentur“ velja tudi tu, seveda: jezik pa je treba tudi v resnici znati, ne samo na vero in na videz. —

Verax. —

Janez Zabukovec, Slavina. Prispevek k zgodovini župnij ljubljanske škofije. V Ljubljani 1910. 8°. XII+333 str. — „Ljubljanski škofijski list“ prinaša v nedoločenih obrokih pod zaglavjem „Zgodovinski zbornik“ za prilogo monografije o kranjskih župah (menda bi bil že čas, da bi dali slovo spaki „župnija“ in se oklenili starodavne slovenske „župe“). Za gorenjsko Besnico je prišla na vrsto notranjska Slavina, domovina Kalistrov in mecena Gorupa pl. Slavinjskega. Pisatelj, nekdanji kapelan v Slavini, je zbral vse, kar je mogel iz pisanih, tiskanih in ustnih virov dognati o preteklosti in sedanjosti slavinske župe, izkoristil je mnogostransko ondotne matice segajoče v sredo 17. stoletja (začetek rojstveni knjigi leta 1631., poročni in mrliški leta 1650.) in vplel zanimive krajevne pravljiče. Opisovaje župni razvoj nam je predstavil pisatelj Slavino, do leta 1831. podložno tržaški škofiji,